

Organismy a biogeochemické cykly hlavních prvků (C,N,P) a látek (voda) v ekosystému

(Hana Šantrůčková, Katedra biologie ekosystémů, B 361)

Biogeochemické cykly:

Pohyb chemických prvků mezi organismy a neživými částmi atmosféry, litosféry a hydrosféry

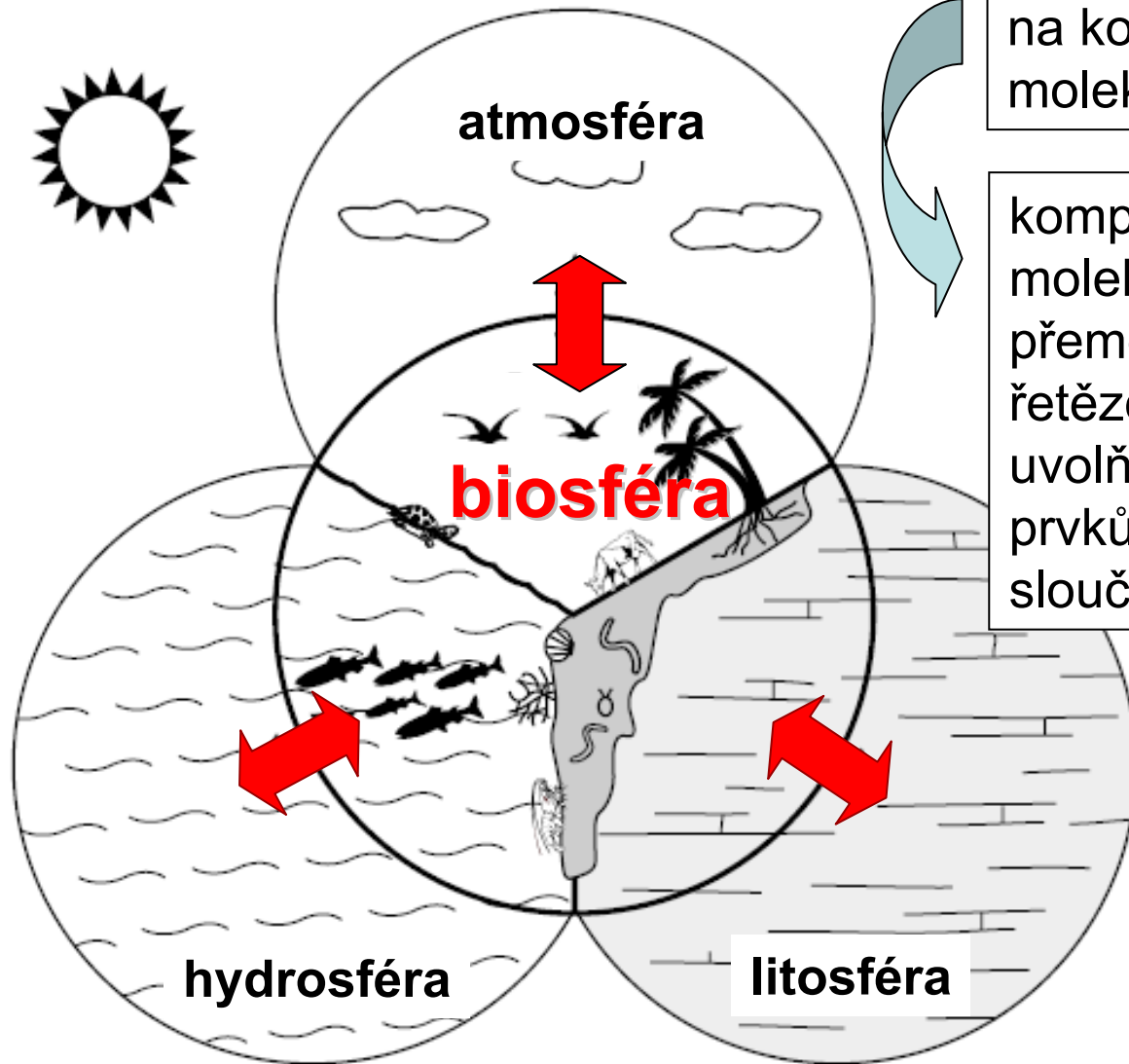

Abiotické (neživé) prostředí

organismy
(živočichové, rostliny,
mikroorganismy)

Biogeochemické cykly

Anorganické prvky & sloučeniny jsou přijímány autotrofy a přeměňovány na komplexní organické molekuly

komplexní organické molekuly jsou přeměňovány v potravních řetězcích a částečně uvolňovány zpět ve formě prvků nebo anorganických sloučenin

Ekosystém

Ohraničený ekologický systém, který se **skládá z organismů**, které žijí v určitém prostoru a čase, **a z prostředí**, s kterým se vzájemně ovlivňují.

- Biotické a abiotické procesy
- Sociální procesy
- Zásobníky a toky

Ekologie ekosystémů:

Studuje interakce mezi organizmy a jejich abiotickým (neživým) prostředím jako integrovaný systém

Jednoduchý model ekosystému 1

CO₂

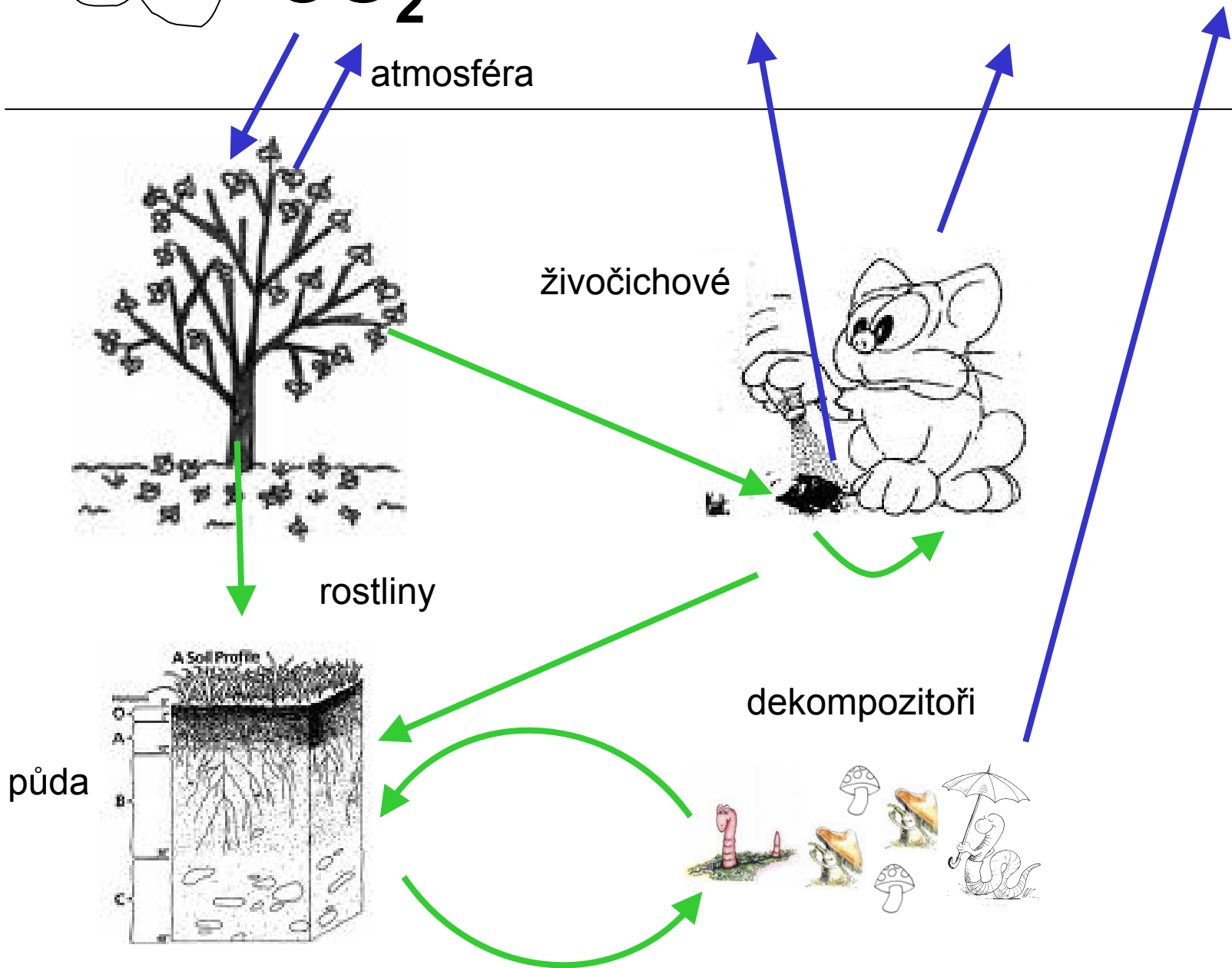
atmosféra

živočichové

rostliny

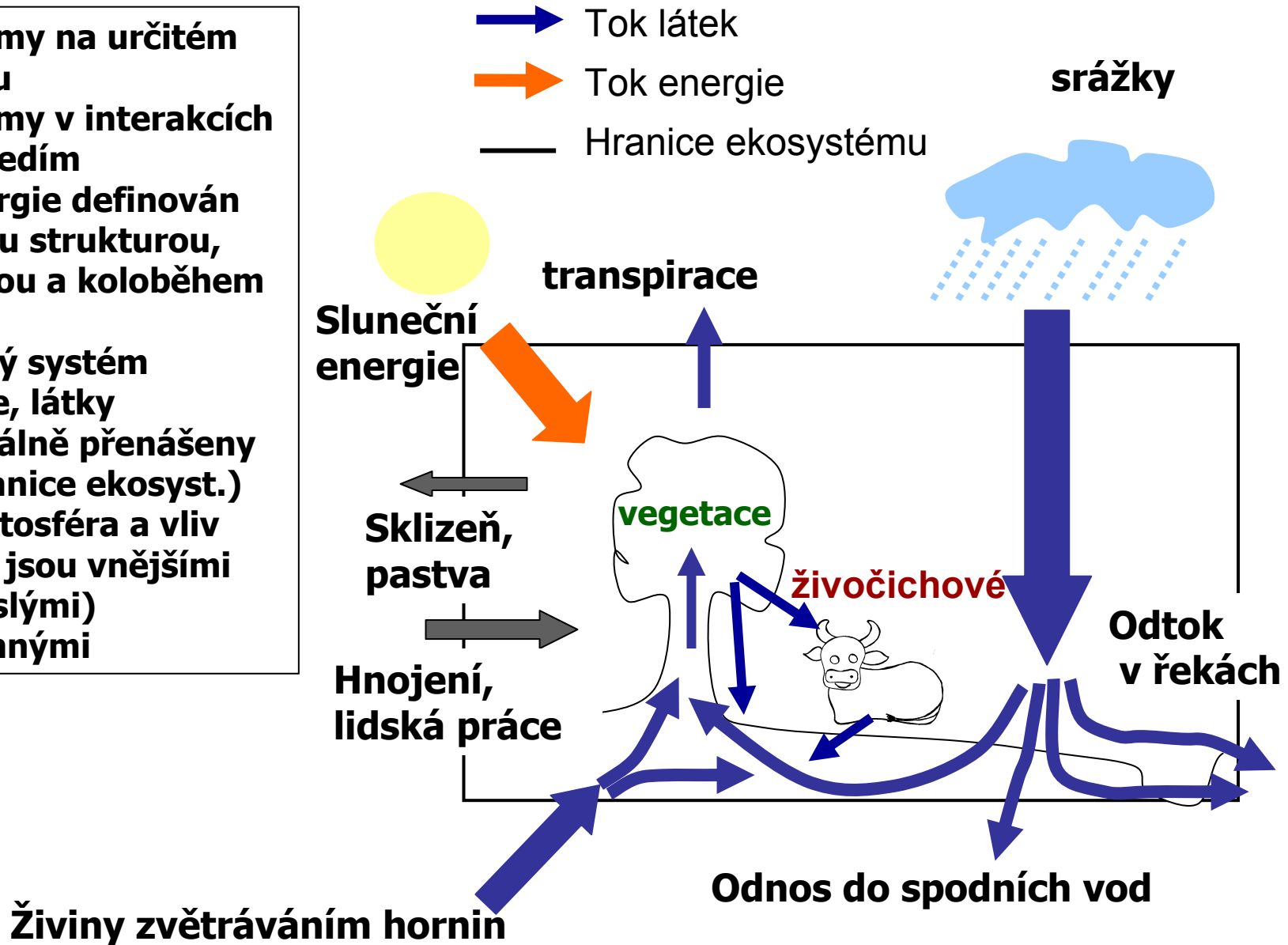
dekompozitoři

půda

Jednoduchý model ekosystému 2

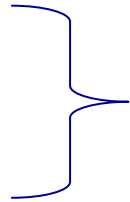
- Organismy na určitém prostoru
- Organismy v interakcích s prostředím
- Tok energie definován trofickou strukturou, diverzitou a koloběhem živin
- Otevřený systém (energie, látky kontinuálně přenášeny přes hranice ekosyst.)
- Klima, litosféra a vliv člověka jsou vnějšími (nezávislími) proměnnými

Základní pojmy

Prvky v přírodě

- definovaný prostor
- definované množství
- „nemohou se ztratit“

Zásobník
(pool)

mezi zásobníky
dochází výměně prvků

tok (flux)

prvky v zásobníku
zůstávají určitou dobu

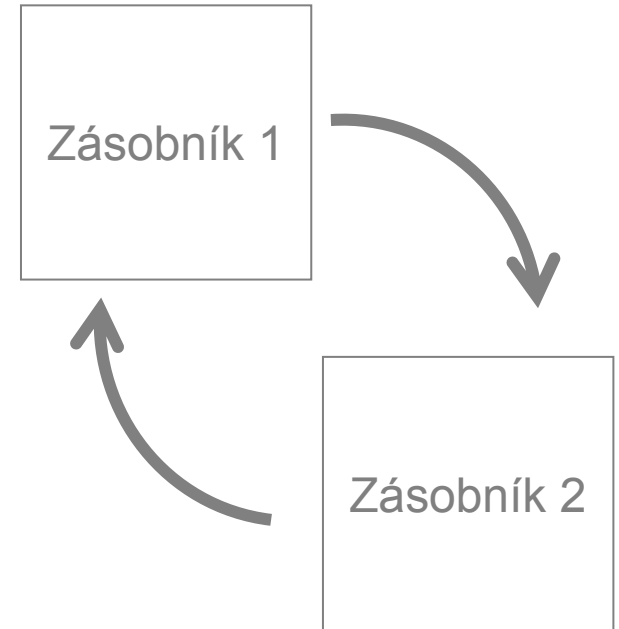

doba zdržení
(residence time)

rychlosti toku společně
s velikostí zásobníků

cyklus živin

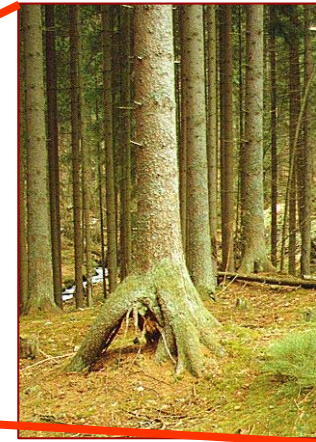
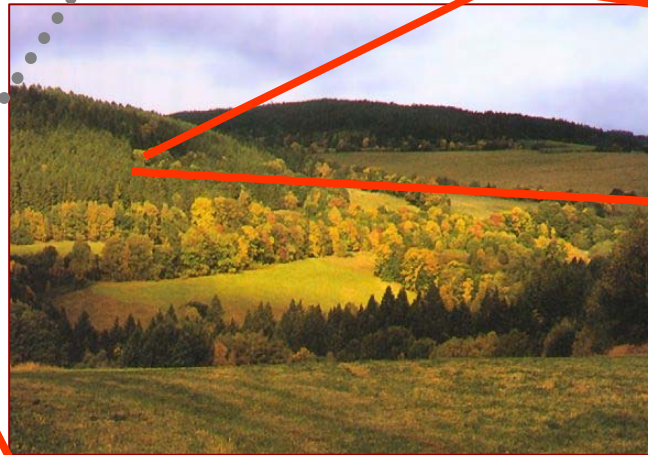

Prostorové měřítko

Globální cykly

Lokální cykly

Ekosystémy (povodí)

Části ekosystémů

Ekosystémy

různá velikost

různé úrovně studia

různé metody

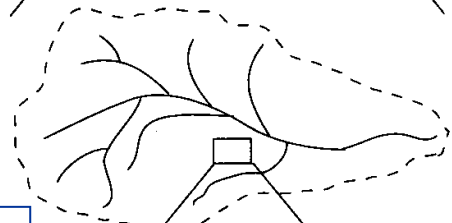
Globální ekosystém

5,000 km

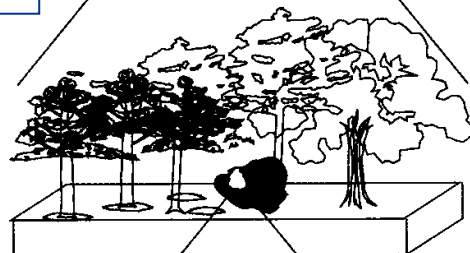
povodí

10 km

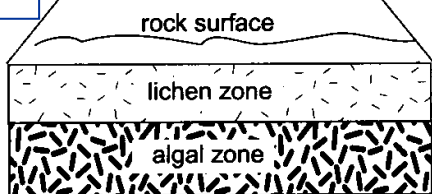
Lesní ekosystém

1 km

Půdní ekosystém

1 mm

Příklad problematiky

Jak ztráty C z intenzivně obhospodařovaných půd ovlivňují globální klima?

Jak odlesňování ovlivní kvalitu vody v okolních městech?

Jak ovlivní kyselé srážky produktivitu lesa?

Jak biota ovlivní zvětrávání hornin?

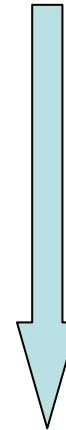
Převzato z Chapin 2002

Časové měřítko

Krátkodobé x dlouhodobé cykly

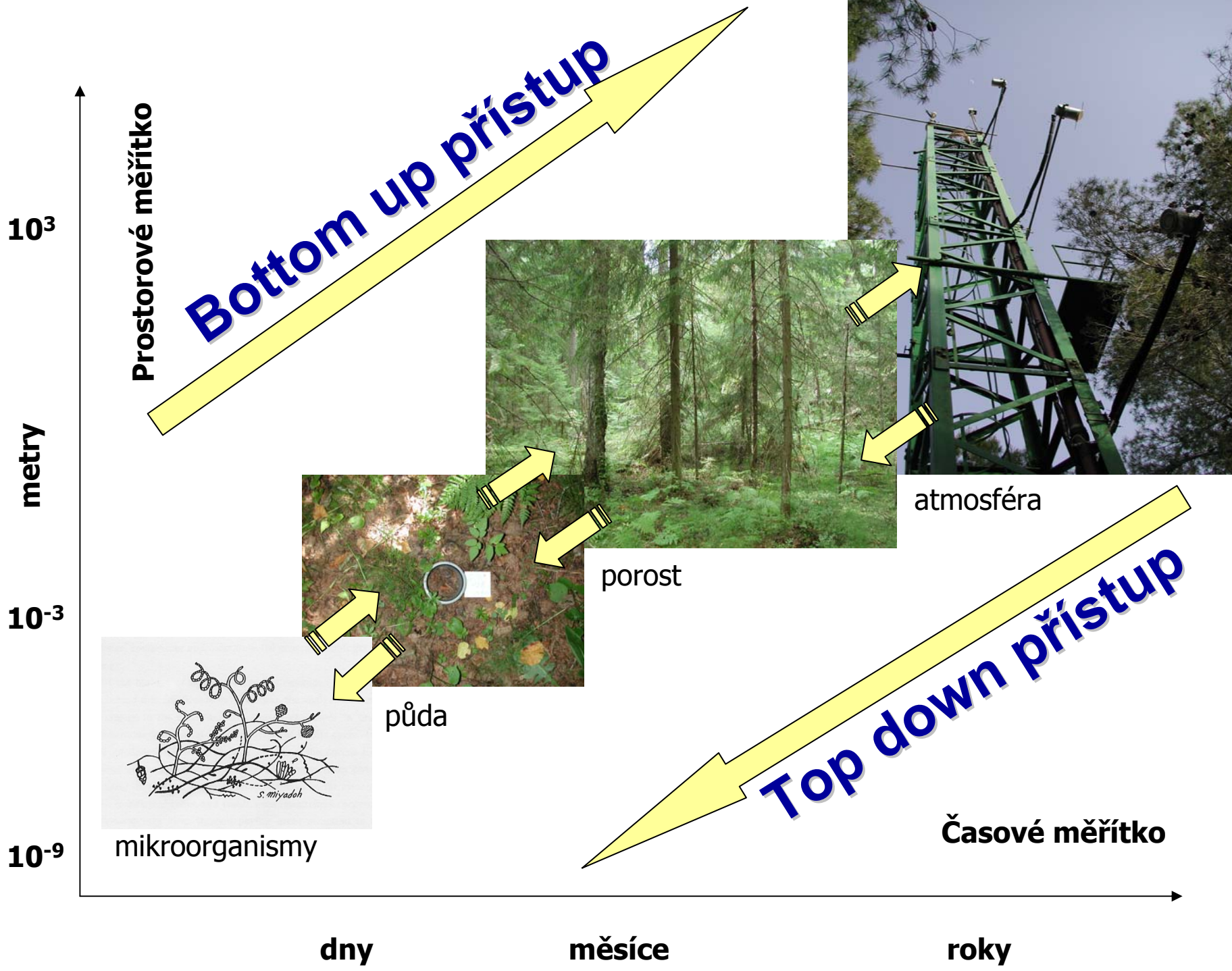
- Rotace Země kolem osy – střídání dne a noci
- Rotace Země kolem Slunce a vychýlení zemské osy – sezónnost

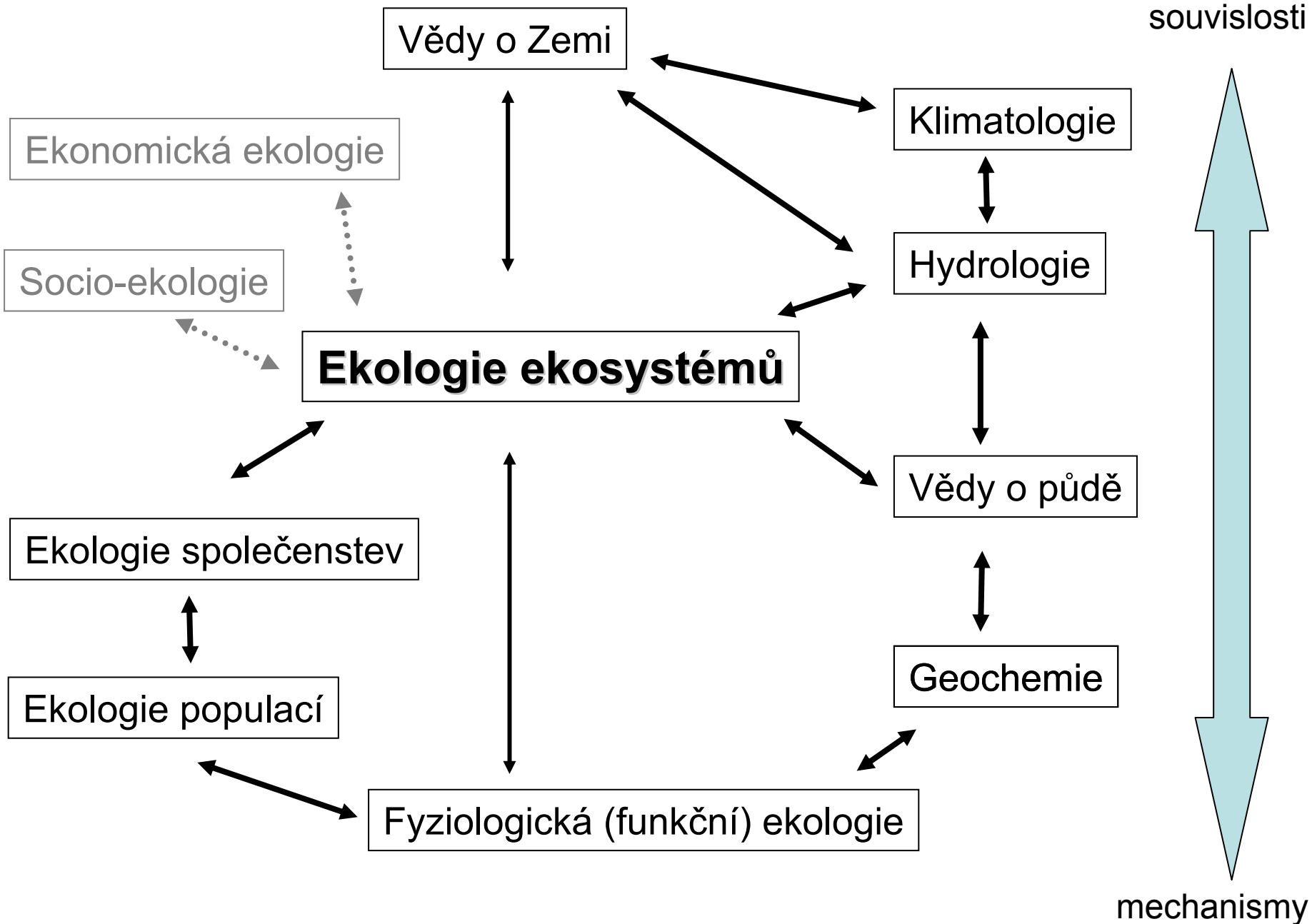

- Odchytky v oběžné dráze Země kolem Slunce – změny v radiaci – doby ledové
- Interakce CO₂ a litosféry

Časové měřítko

Okamžitý vliv	? Vliv deště na vlhkost půdy ? Vliv tání sněhu na vyplavování N do povrchových vod ? Vliv světla na fotosyntézu
<i>Sekundy až dny</i>	
Sezónní vliv	? Vliv sezóny na primární produkci ? O co je nižší respirace půdy v zimě než v létě
<i>Měsíce</i>	
Sukcese	? obnova lesa po požáru
<i>Měsíce až stovky let</i>	
Migrace/ invaze	? Do jaké míry je zásoba N v ekosystému ovlivněna migrací ? Mechanismy přizpůsobení porostu k sezónnímu spásání
<i>Rok až tisíciletí</i>	
Evoluční historie	? Vývoj archaea a produkce nebo spotřeba metanu
<i>Tisíciletí</i>	
Geologická historie	? Co řídí střídání dob ledových a meziledových ? Co reguluje dlouhodobý koloběh C
<i>Tisíciletí</i>	

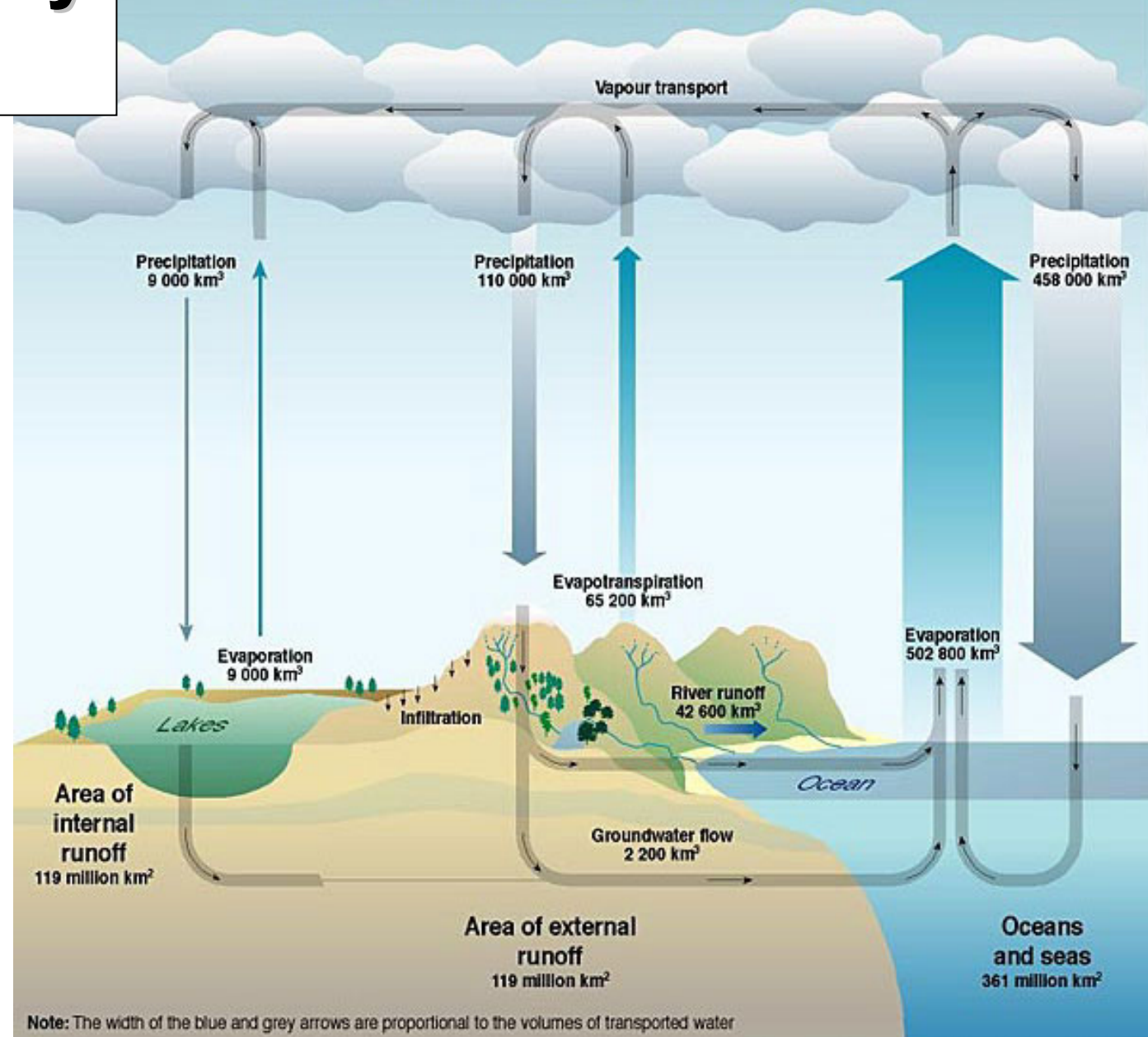
Co je dobré si zapamatovat

1. Tok energie a koloběhy látek v ekosystému jsou vzájemně propojené

2. Prostředí ovlivňuje organismy a naopak organismy ovlivňují prostředí, ve kterém žijí (zpětnovazebný efekt)

Hydrologický cyklus

The World's Water Cycle Global Precipitation, Evaporation, Evapotranspiration and Runoff

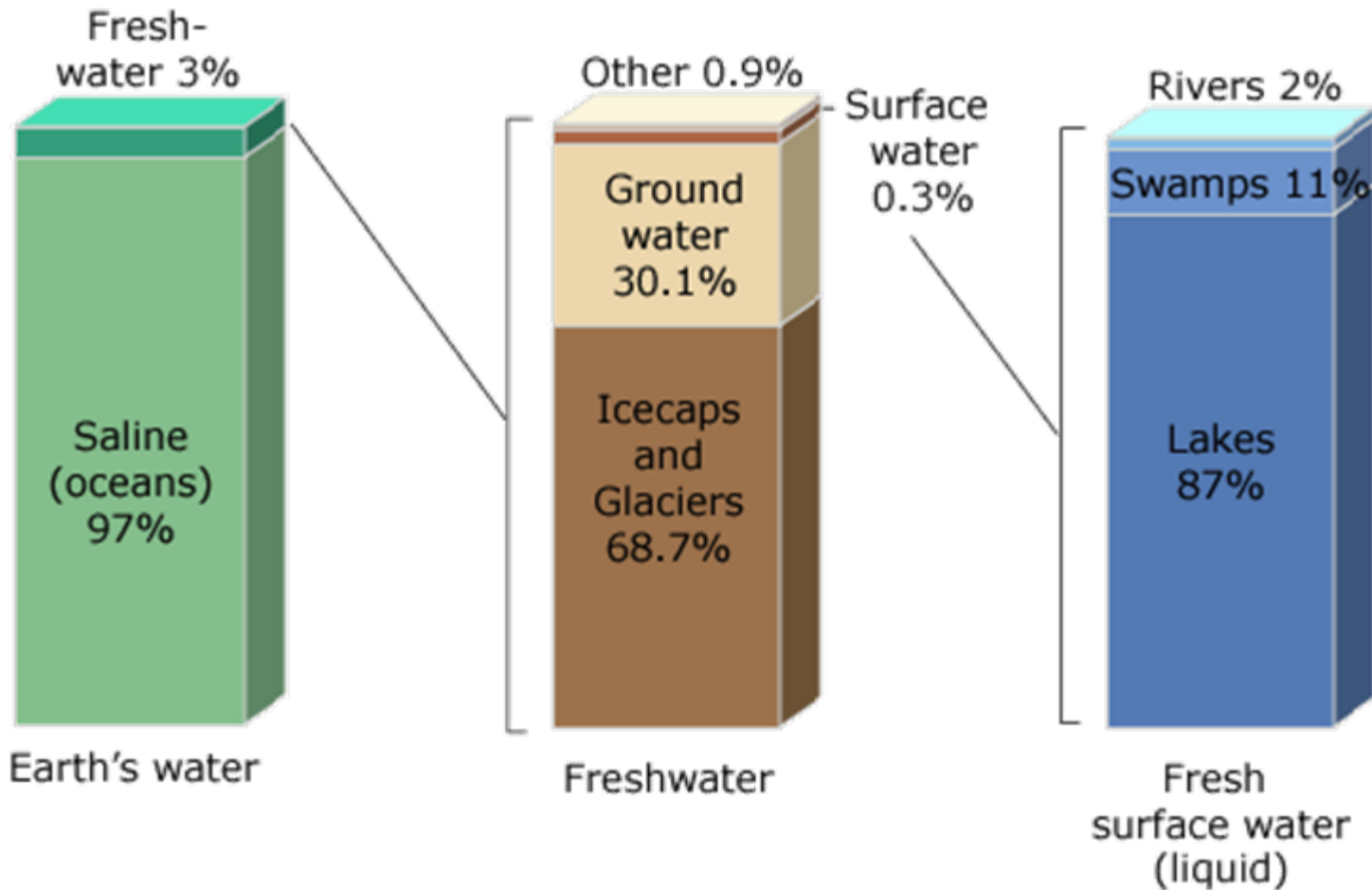

Source: Igor A. Shiklomanov, State Hydrological Institute (SHI, St. Petersburg) and United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO, Paris), 1999; Max Planck, Institute for Meteorology, Hamburg, 1994; Freeze, Allen, John, Cherry, Groundwater, Prentice-Hall: Engle wood Cliffs NJ, 1979.

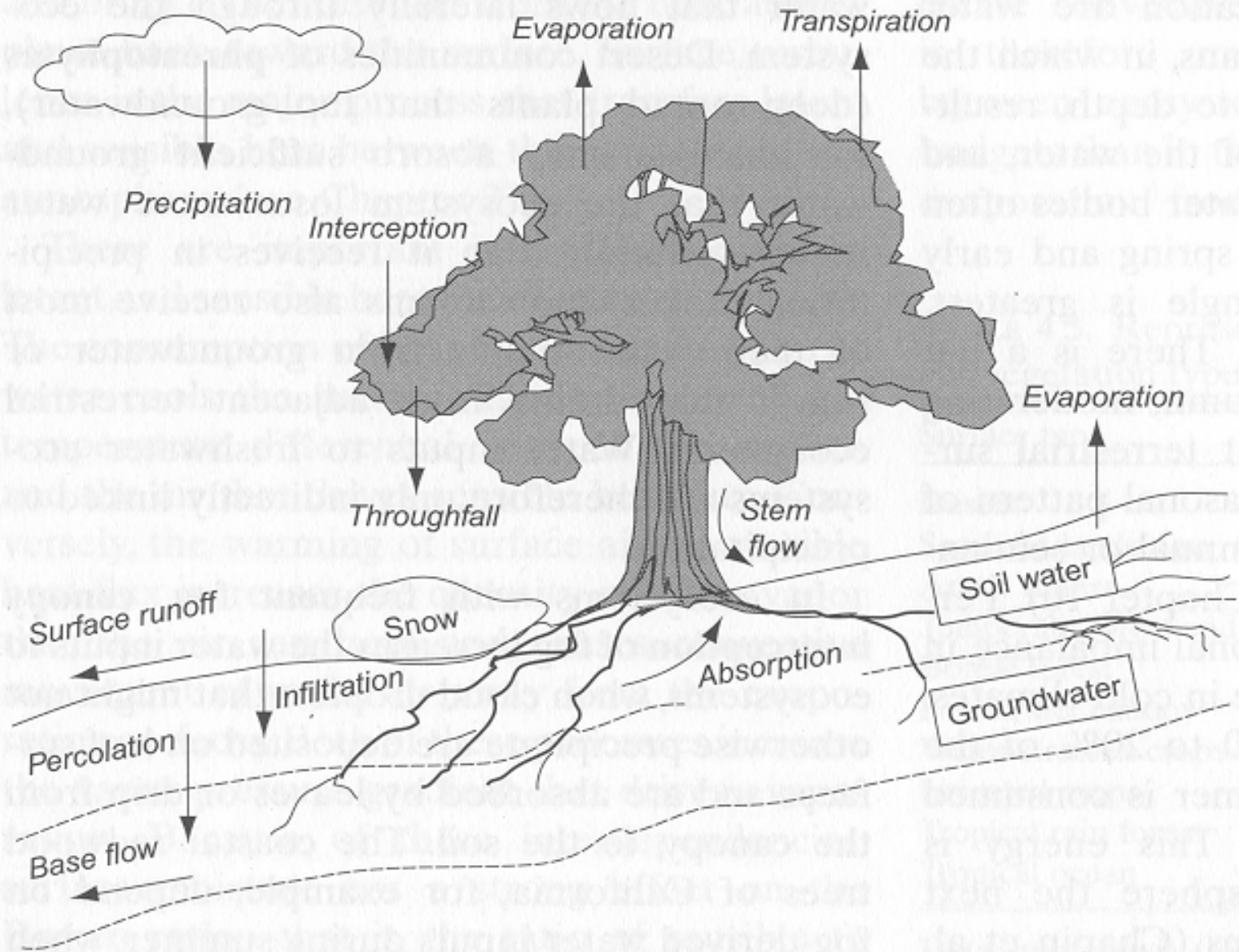
Zásoba vody na Zemi

Distribution of Earth's Water

- (oceány: $1348 \times 10^6 \text{ km}^3$ (97.39%))
- atmosféra: $0.013 \times 10^6 \text{ km}^3$ (0.001%)

Pohyb vody v suchozemském ekosystému

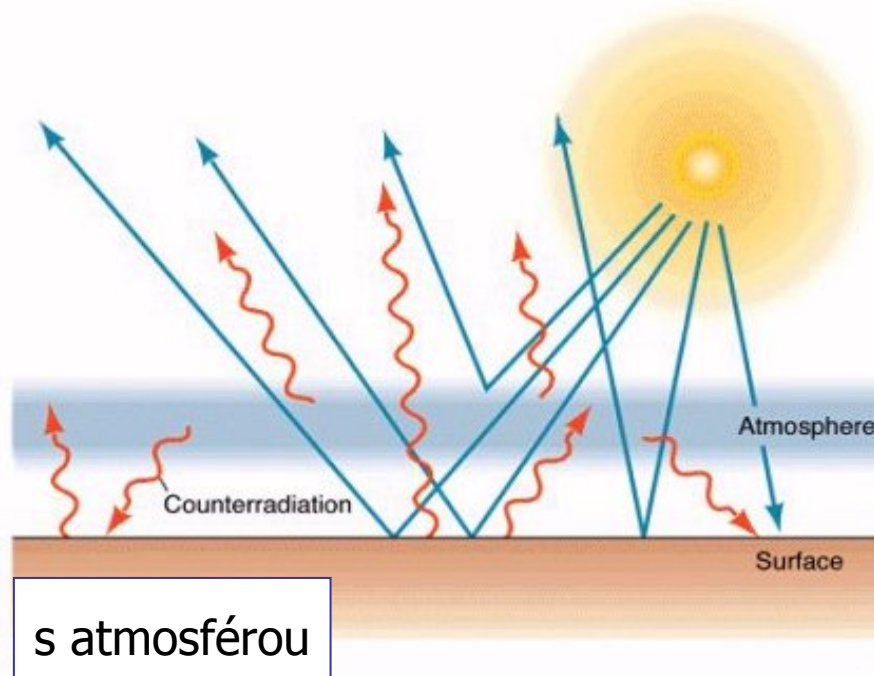
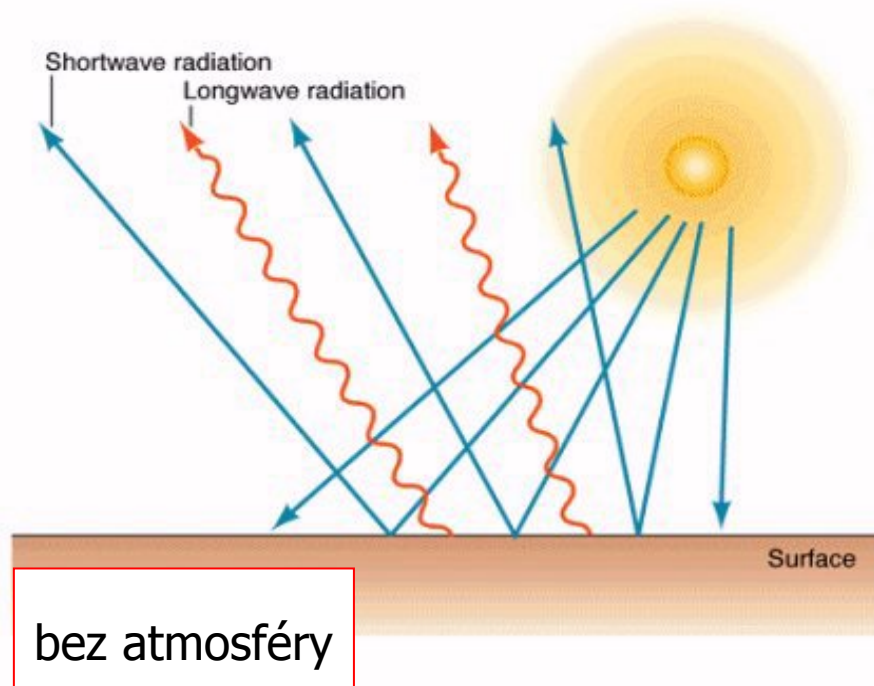
Tok energie

 Krátkovlnné záření

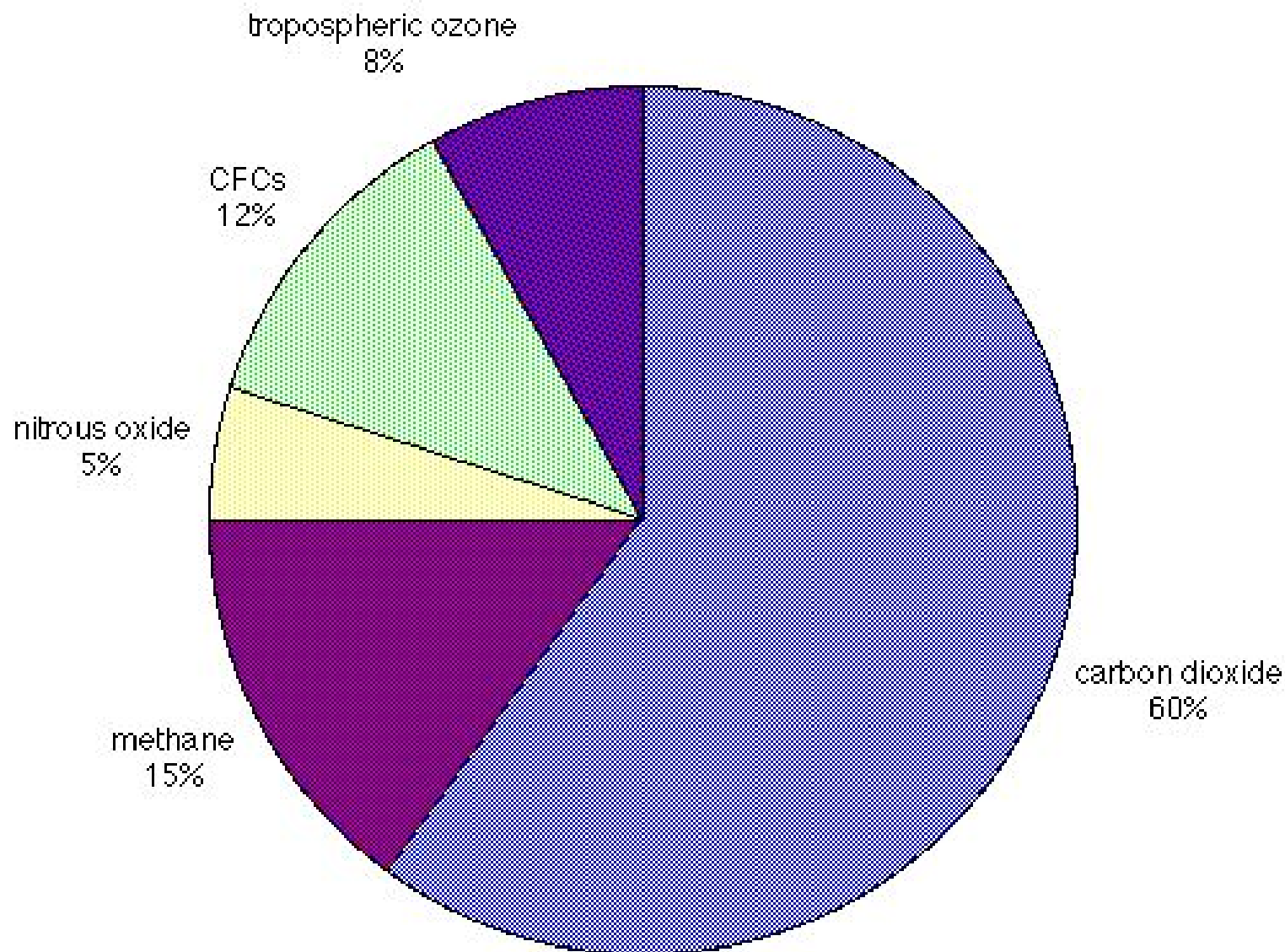
 dlouhovlnné záření

Skleníkový efekt atmosféry

vodní páry,
Plyny (CO_2 , CH_4 , NO_x)

Relativní podíl **plynů** na skleníkovém efektu

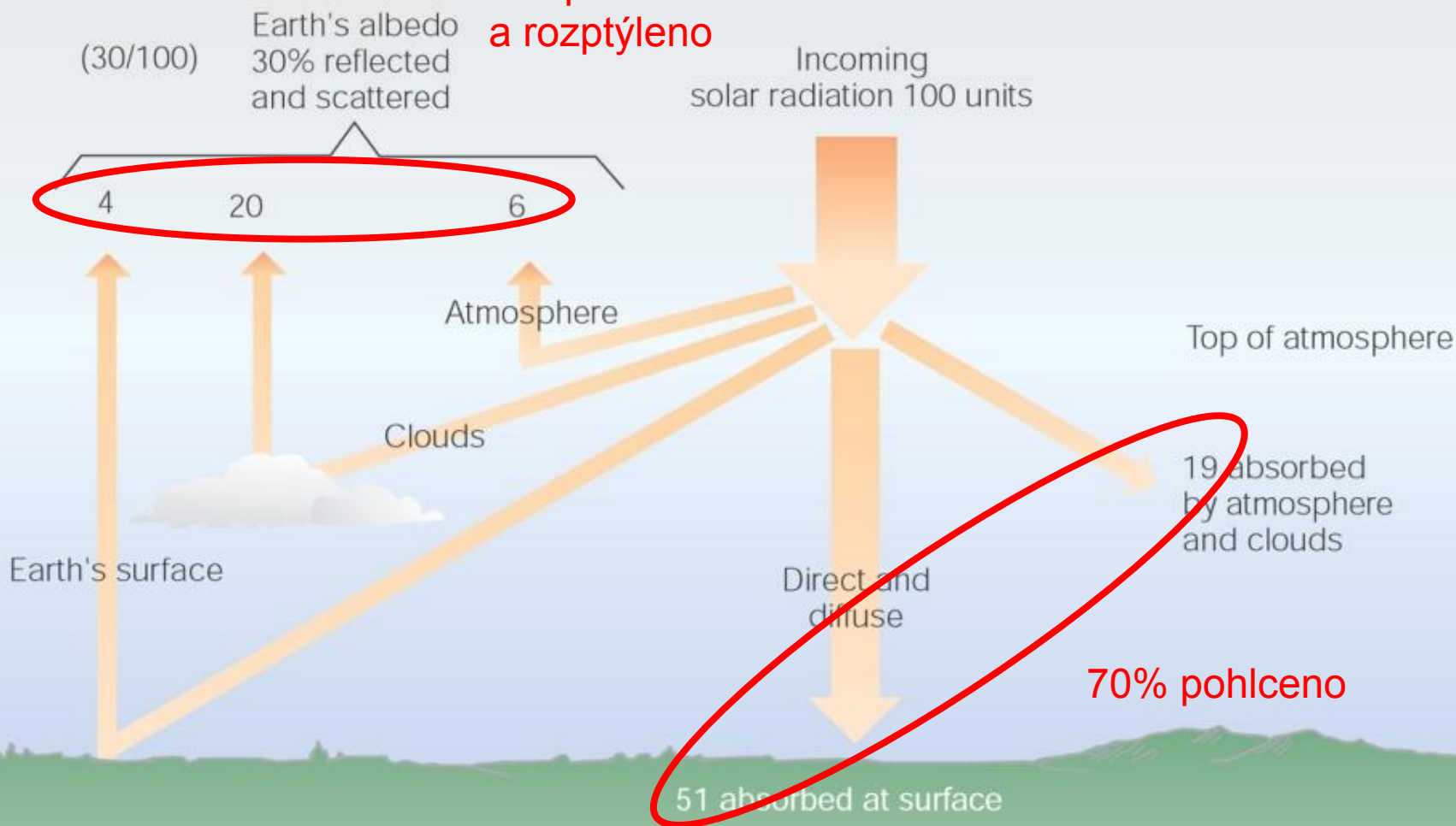

Tok energie

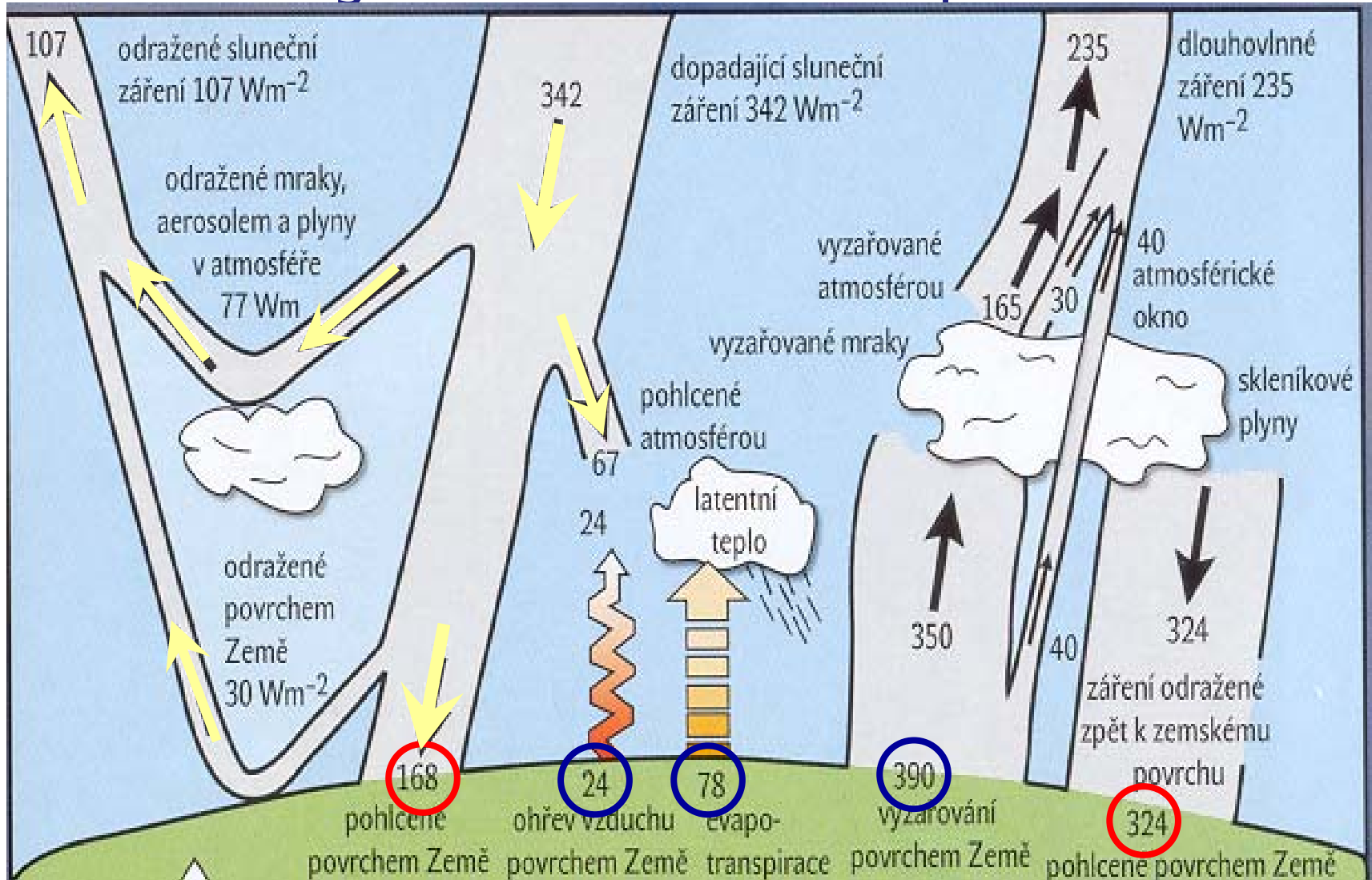
Reflected = odražené
Scattered = rozptýlené
Absorbed = pohlcené

1. Vstupující sluneční (krátkovlnné) záření

30% pohlceno
a rozptýleno

2. Bilance energie mezi atmosférou a povrchem Země

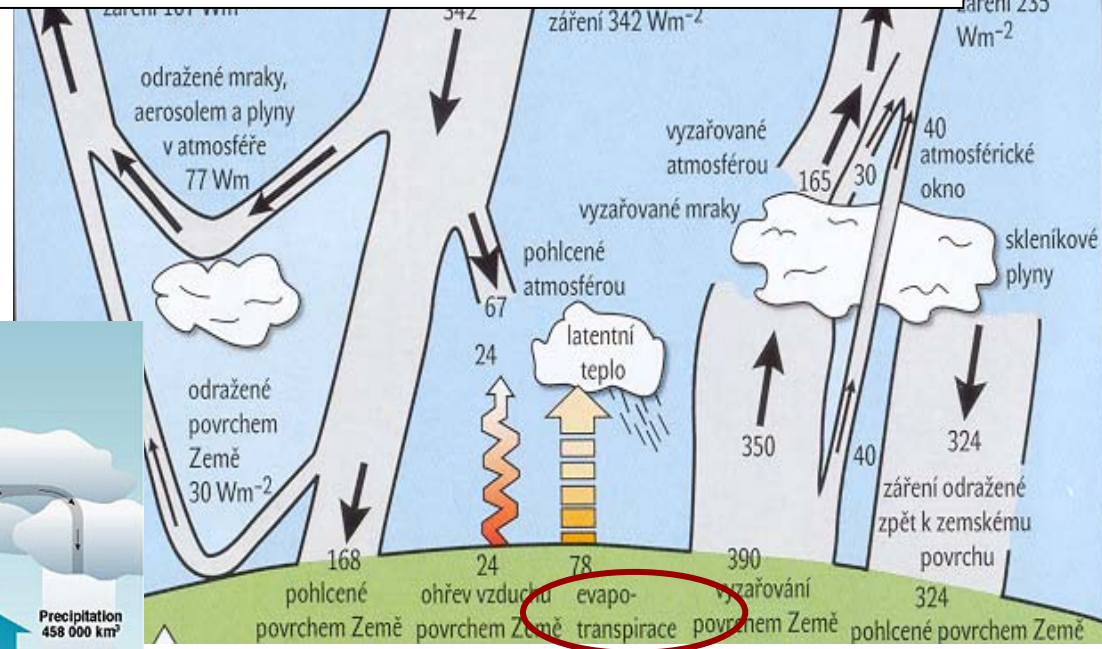
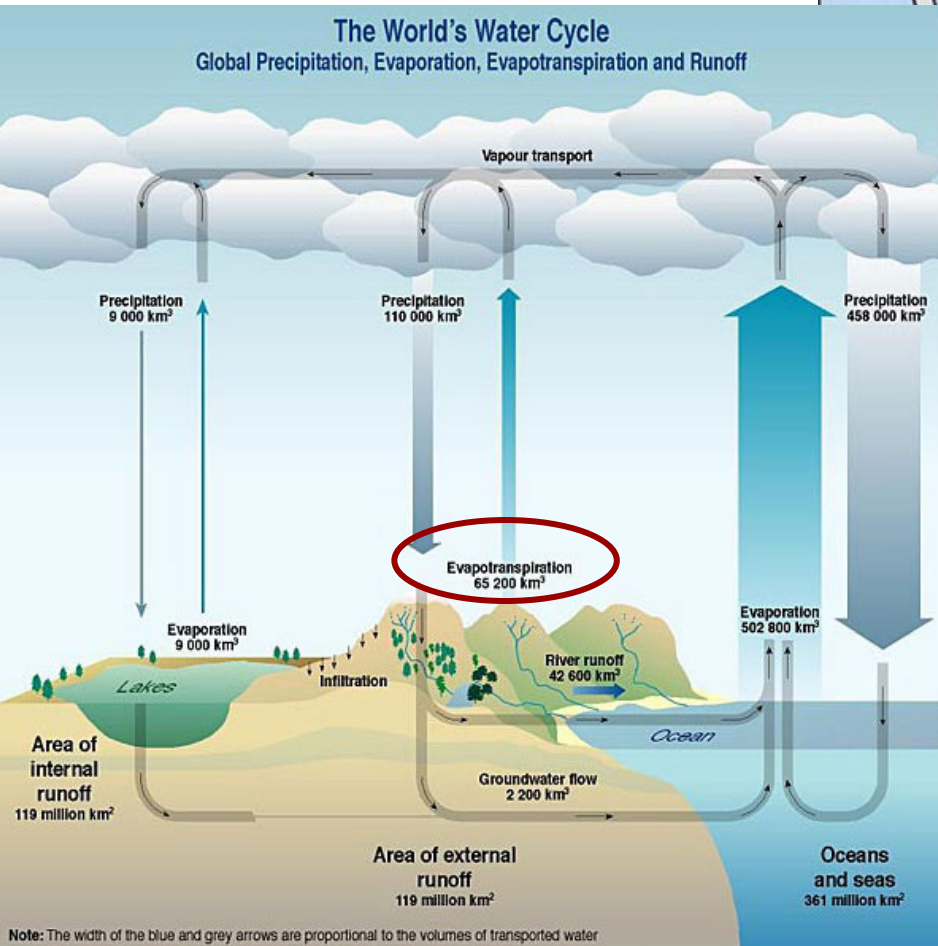

○ Dopadající záření

○ odražené záření

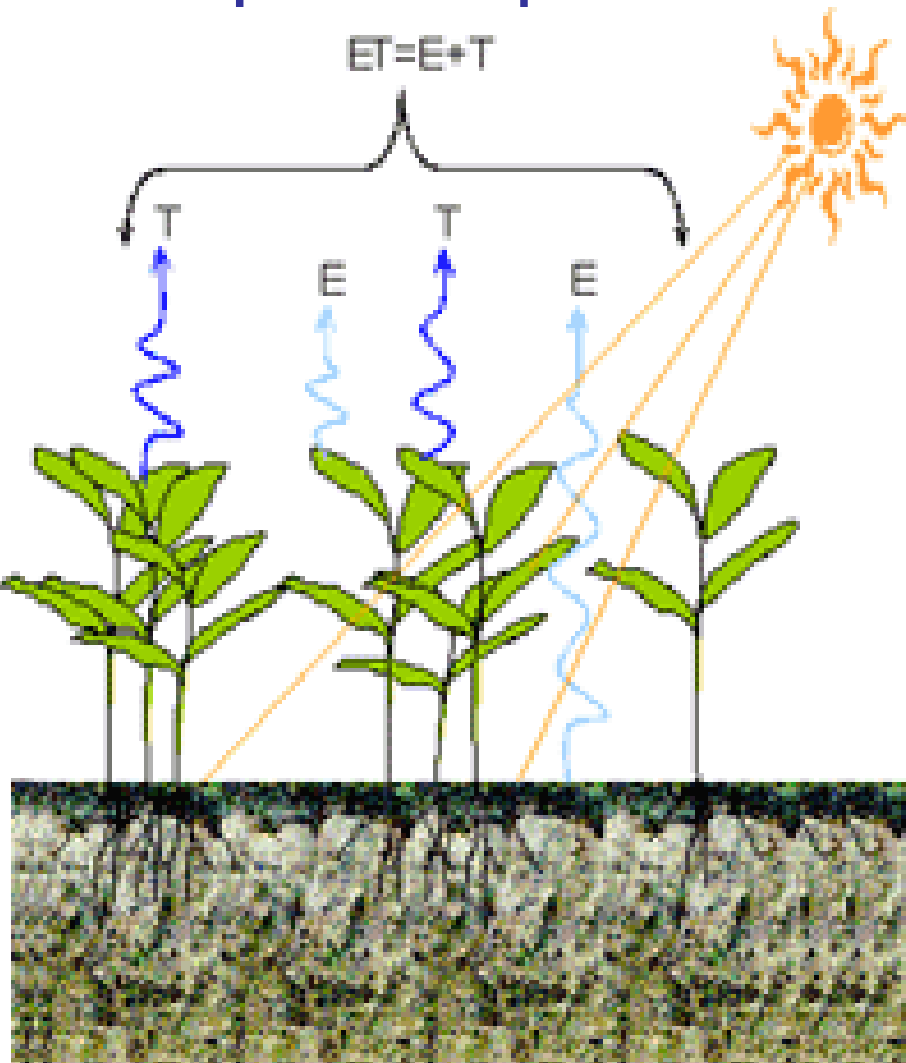
Z dlouhodobého hlediska je Země ve stadiu energetické rovnováhy.

Propojení toku energie a hydrologického cyklu

Evapotranspirace (ET)

Evapotranspirace = Evaporace + Transpirace

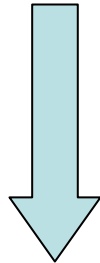

E = evaporace
= přímý výpar z povrchů
T = transpirace
= ztráta vody listovými
průduchy

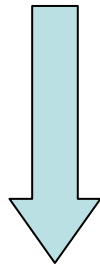
Hydrologický cyklus je základem fungování všech BGCh cyklů

Sluneční energie

via evapotranspiraci
(viz bilance energie a
rozdělení energie v ekosystému)

Hydrologický cyklus

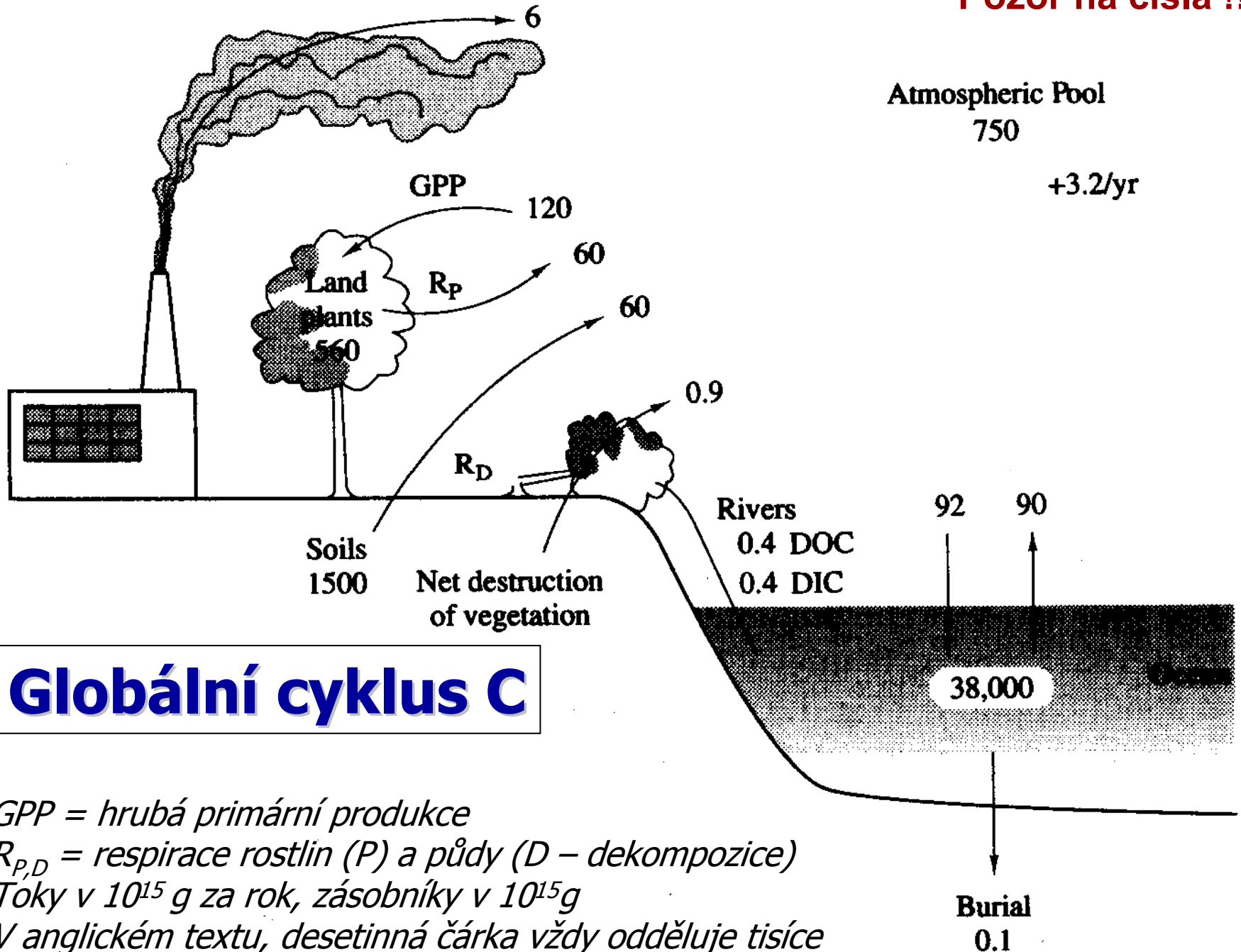

via biologické procesy
(rozpouští živin, transport v ekosystému)

Biogeochemické cykly

Evapotranspirace = odpar s povrchu + transpirace rostlin

Pozor na čísla !!!

GPP = hrubá primární produkce

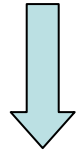
$R_{p,D}$ = respirace rostlin (P) a půdy (D – dekompozice)

Toky v 10^{15} g za rok, zásobníky v 10^{15} g

V anglickém textu, desetinná čárka vždy odděluje tisíce

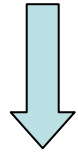
Hrubá = gross
Čistá = net

100 % Hrubá primární produkce (GPP)

- respirace autotrofů
(temnostní resp., kořeny)

50 % čistá primární produkce (NPP)

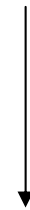

- respirace heterotrofních organismů

5 % čistá produkce ekosystému (NEP)
živá a mrtvá biomasa rostlin,
živočichů a půdní org. hmota
vytvořená za časovou jednotku

Nadzemní produkce: nadzemní
části rostlin, mechy, řasy,
lišejníky,

Podzemní produkce: kořeny
rostlin a rhizodeponie

ekosystém produkce kořenů (% NPP)

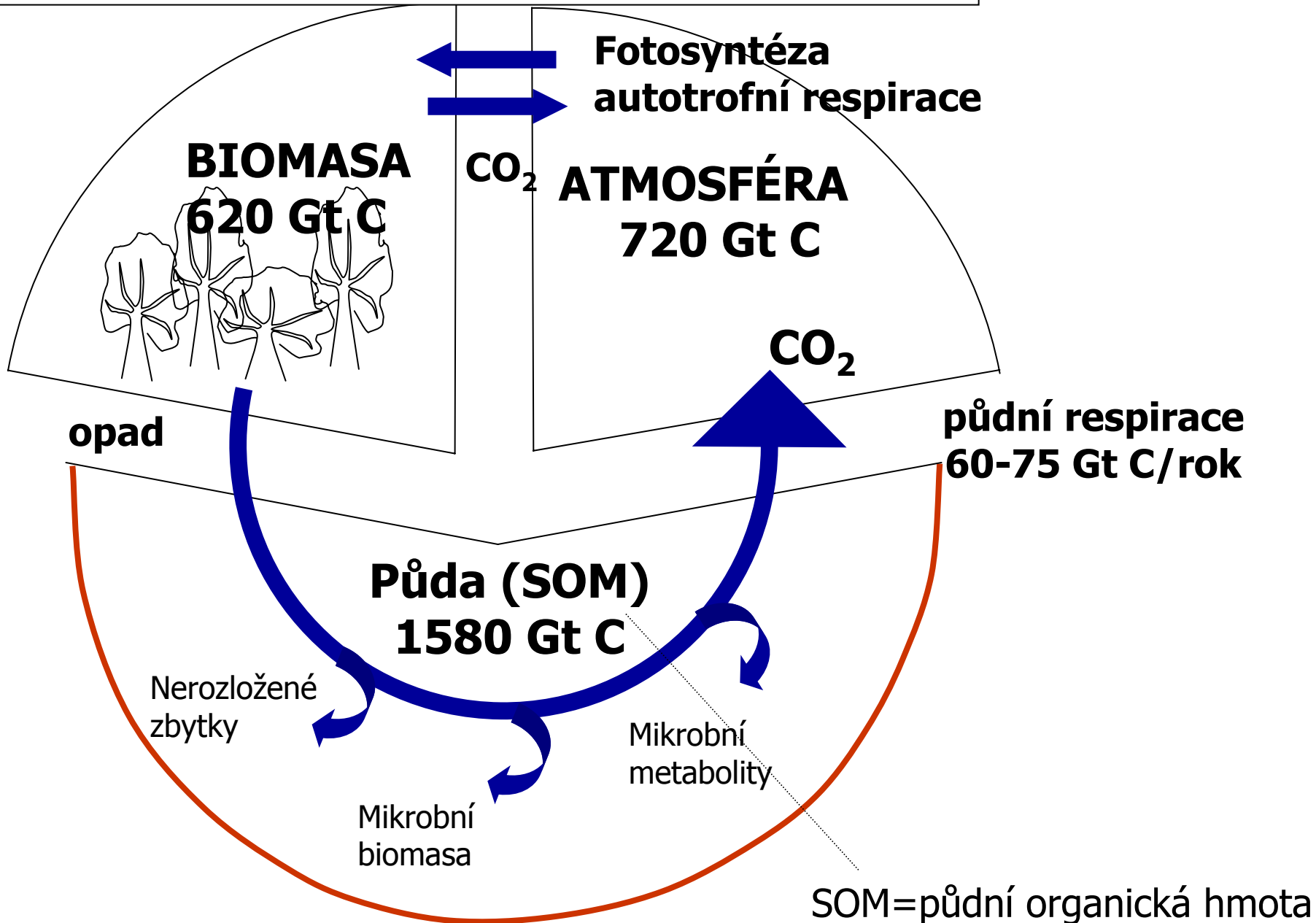
lesy mírného pásu	13-46
louka mírného pásu	50-75
step	50
polopoušť	12
zemědělské půdy:	
kukuřice, soja	25

produkce rhizodeponií: 1-30% HPP

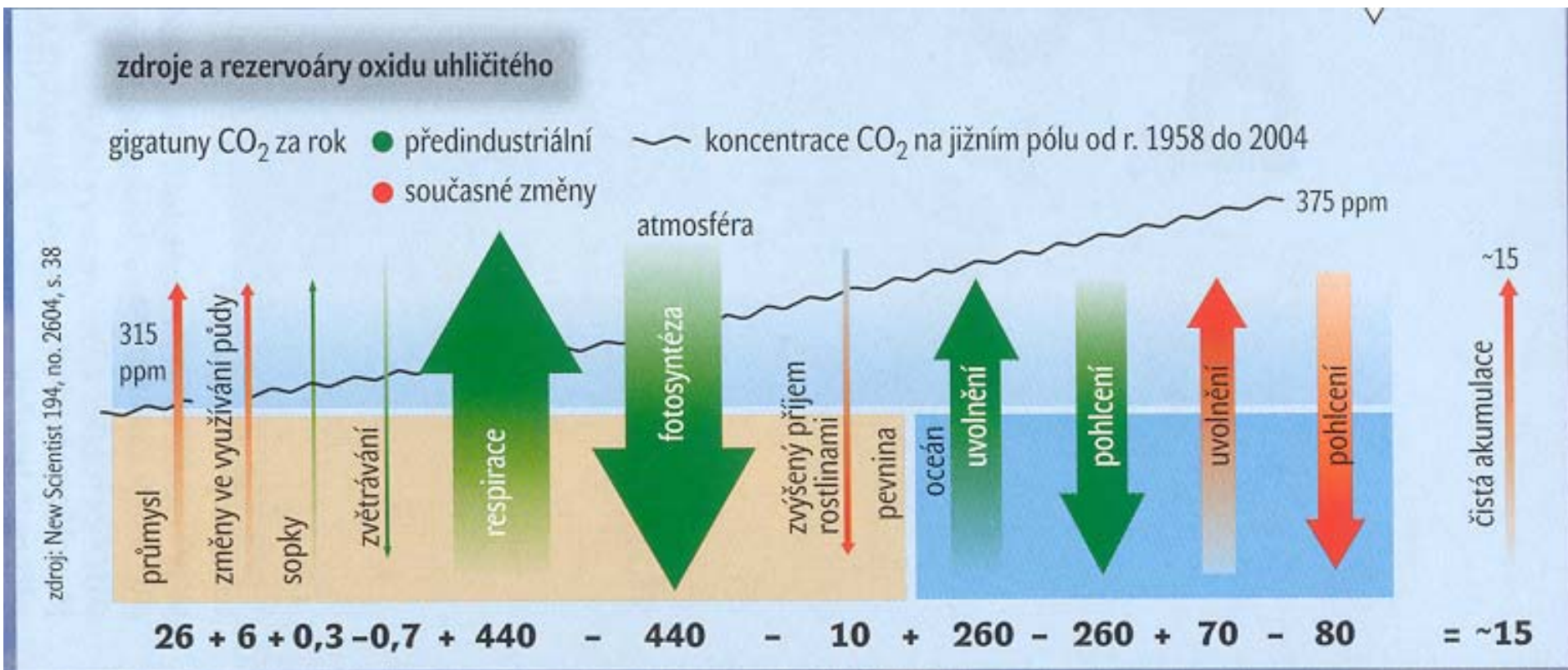
Půdní organická hmota:

celosvět. zásoba = $1,5 \times 10^{18}$ g C
2-3 x více než v nadzemní biomase rostlin
závisí na : NEP (NPP)
    abiotických faktorech
    (hlavně vlhkost a teplota)

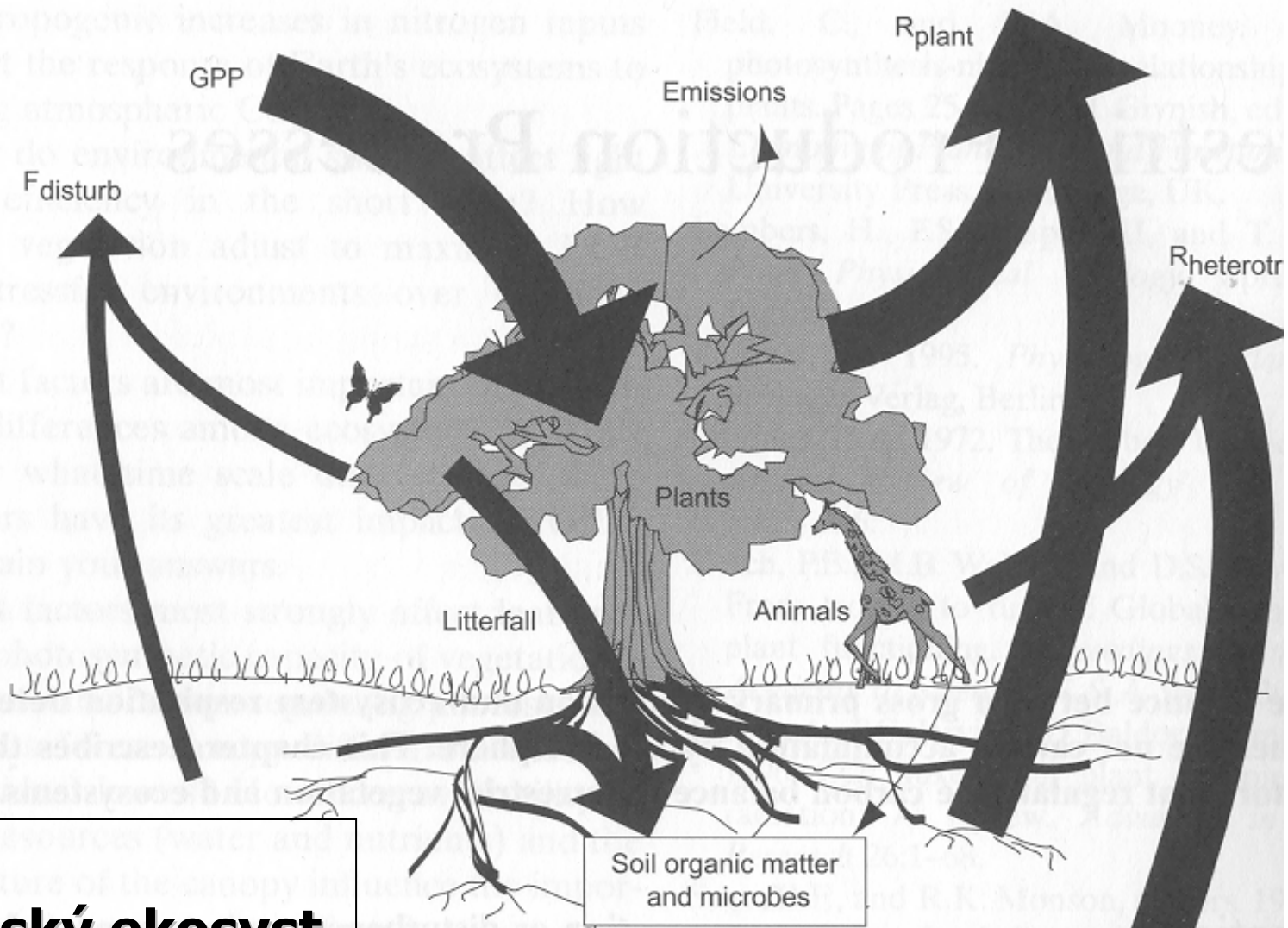
celková zásoba C v suchozemských ekosystémech

Změny koncentrace CO₂ v atmosféře

zdroj: New Scientist 194, no. 2604, s. 38

**Cyklus C -
suchozemský ekosyst.**

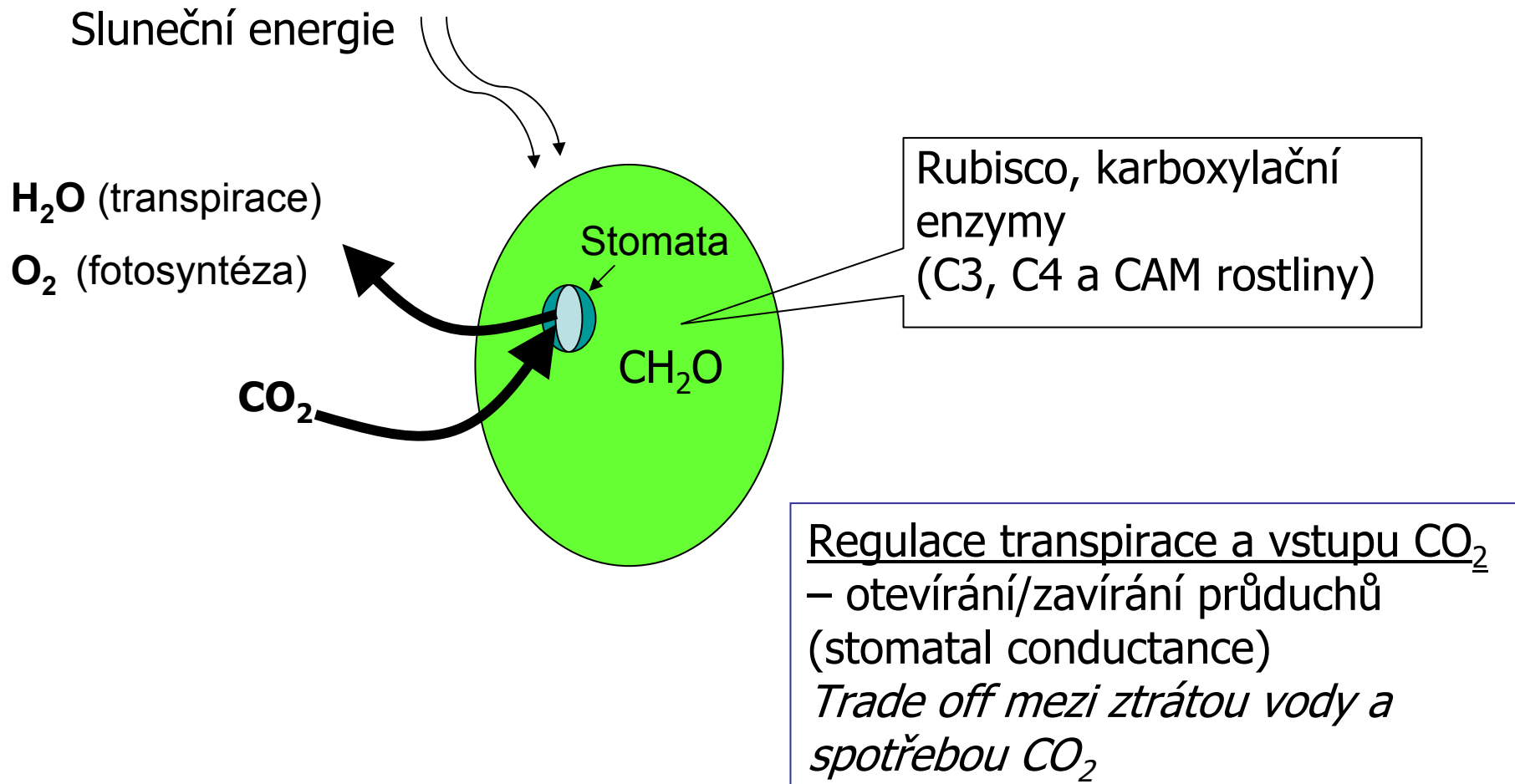
$$NPP = GPP - R_{plant}$$

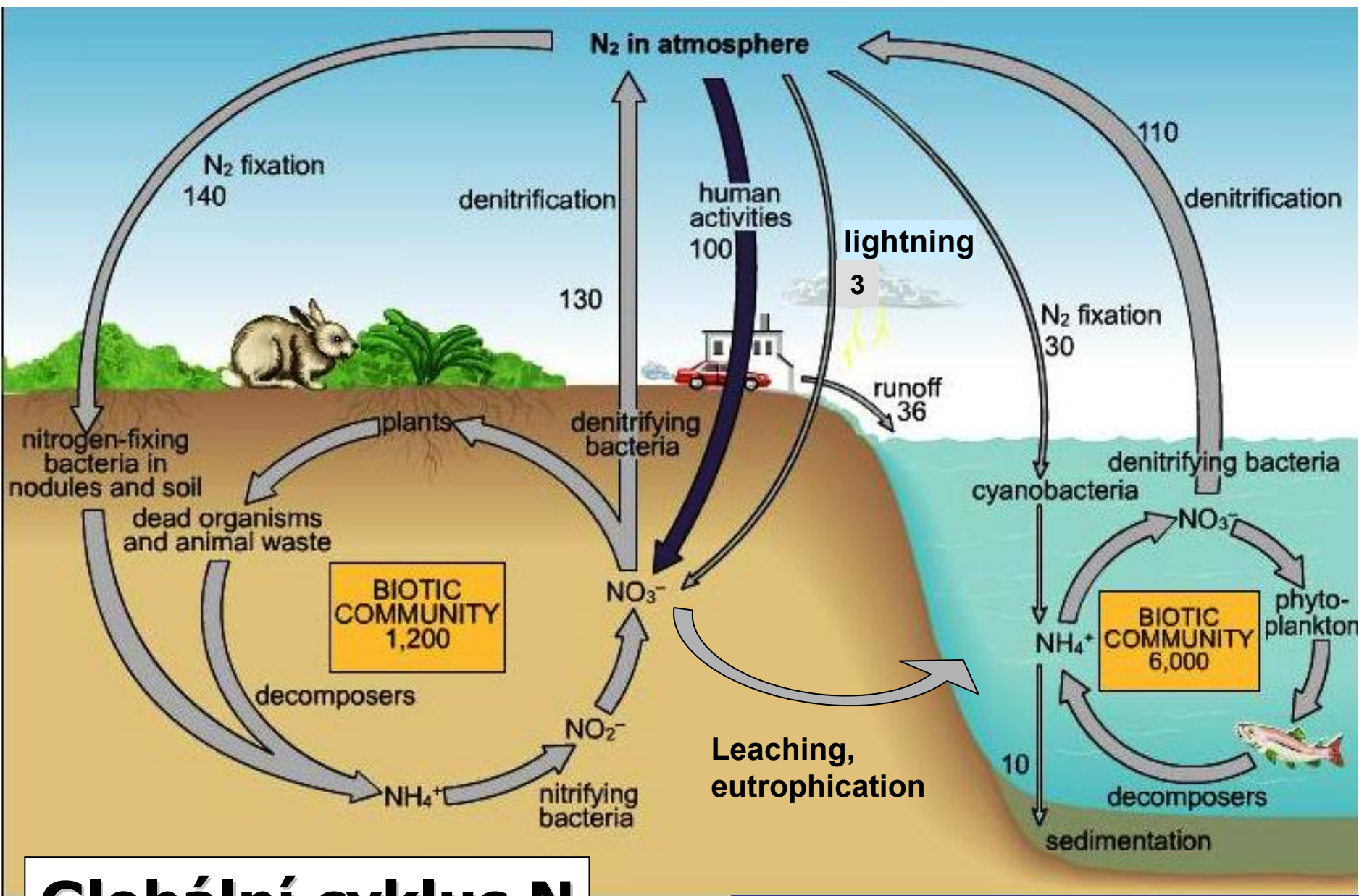
$$NEP \approx GPP - (R_{plant} + R_{heterotr} + F_{disturb} + F_{leach})$$

R = respirace
F = tok

Vstup uhlíku do cyklu C

- procesy fotosyntézy, místo propojení toku energie, hydrologického a C cyklu

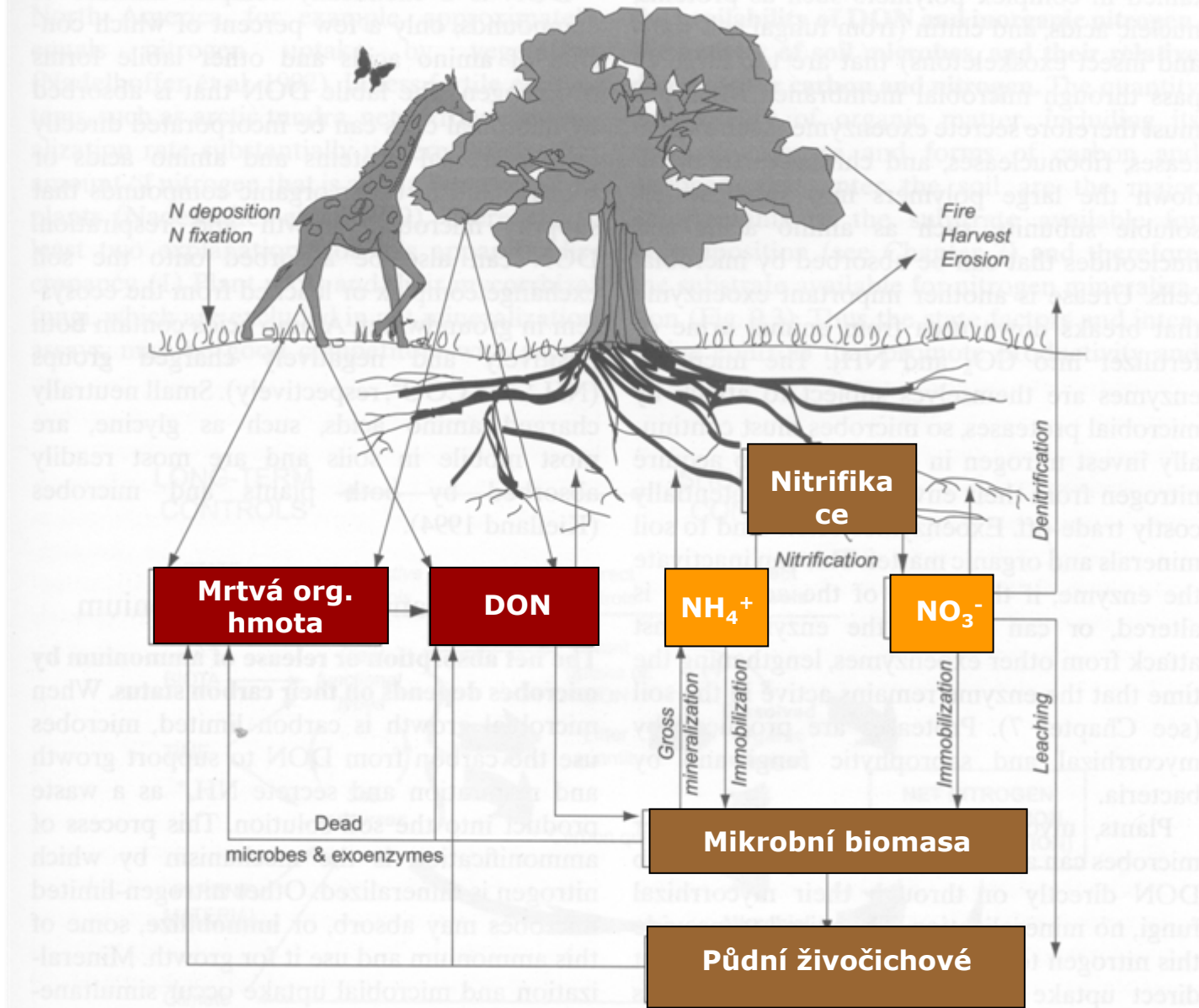
Globální cyklus N

Toky v 10^{15} g za rok, zásobníky v 10^{15} g

Z hlediska lidské činnosti:
 NH_3 , N_2O , NO_x

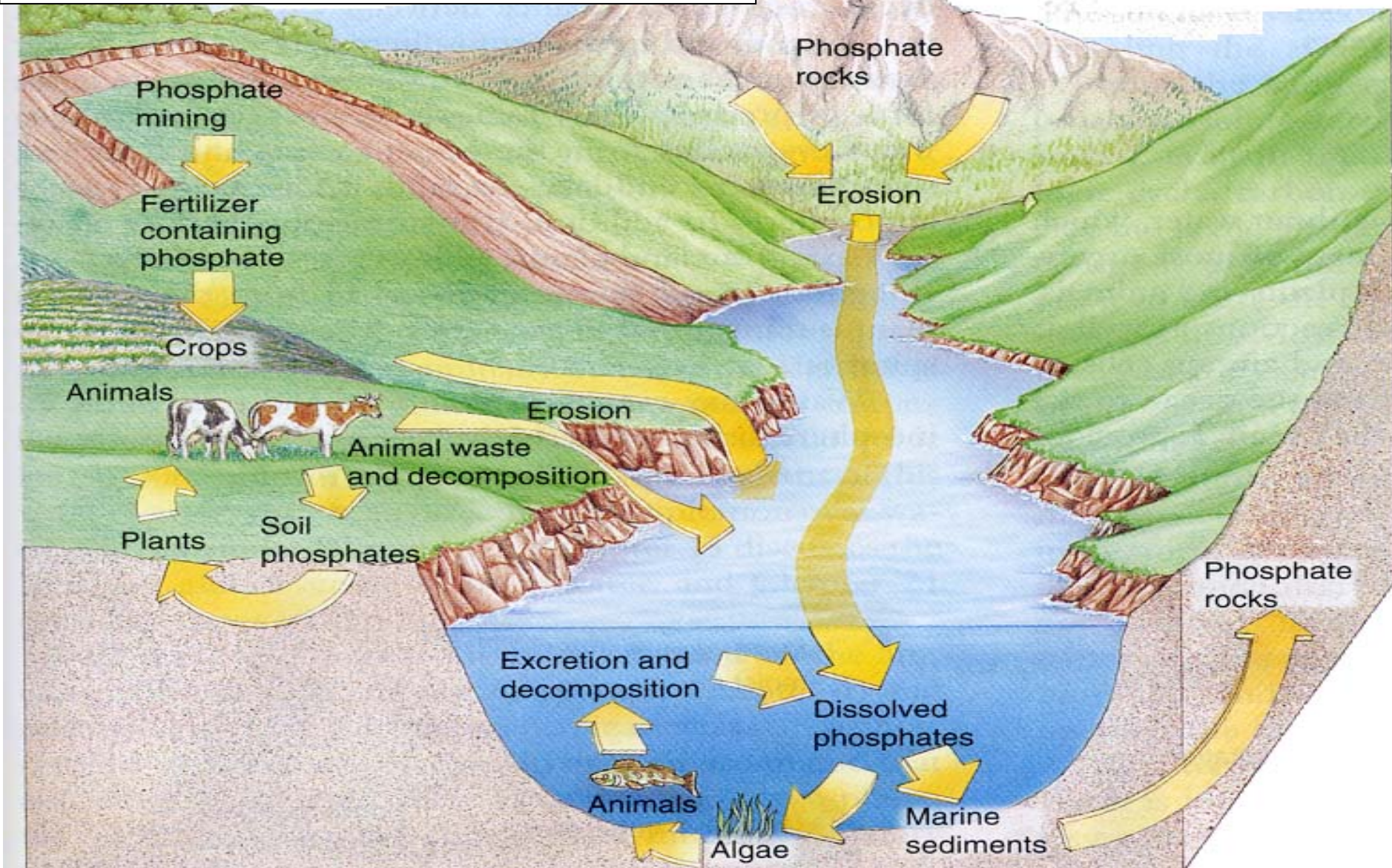

Zjednodušený terestrický cyklus N

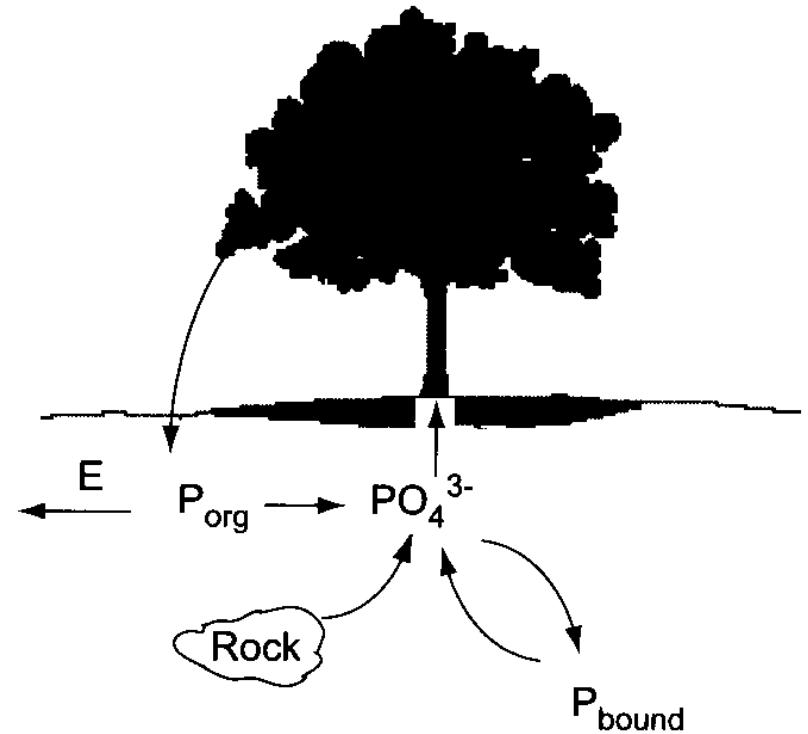
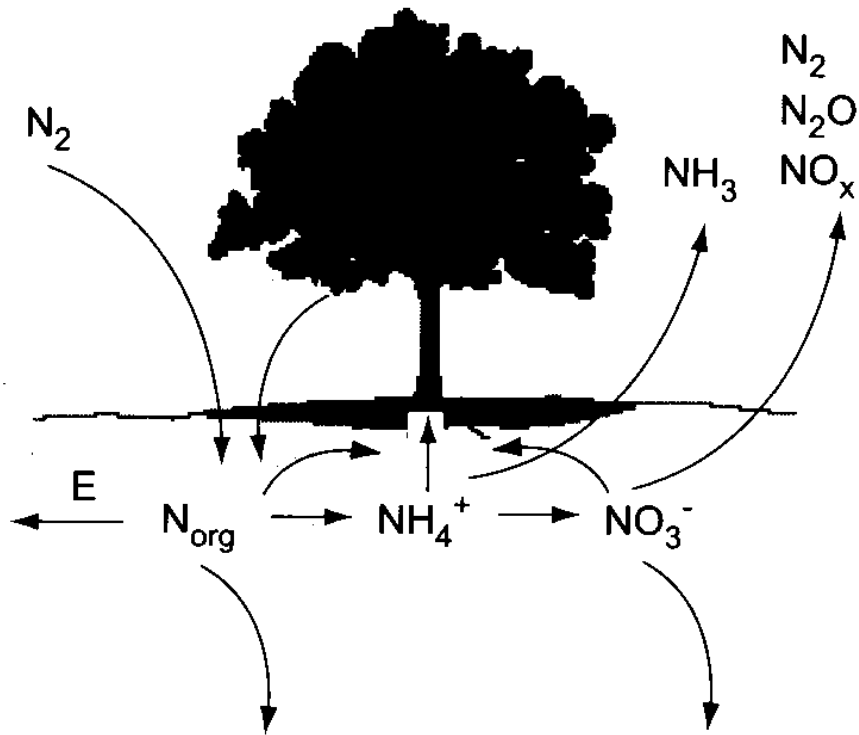

Půda je nejdůležitějším
místem přeměn

Globální cyklus fosforu

Cyklus P - srovnání s cyklem N

E = eroze a odnos

Cyklus C a živin ve vodě

Platí stejné principy jako v suchozemských ekosystémech
X **zcela jiné řídicí ekologické faktory, dynamika**

(rozdílem mezi fyzikálními vlastnostmi vody a vzduchu)

Cílem: ukázat podobnost a rozdílnost se suchozemskými systémy

Strukturní a funkční diverzita vodních ekosystémů – srovnatelná se suchozemskými

Rozdělení vodních ekosystémů:

Oceány (pelagické systémy) , řeky, jezera a nádrže, mokřady (litorální systémy)

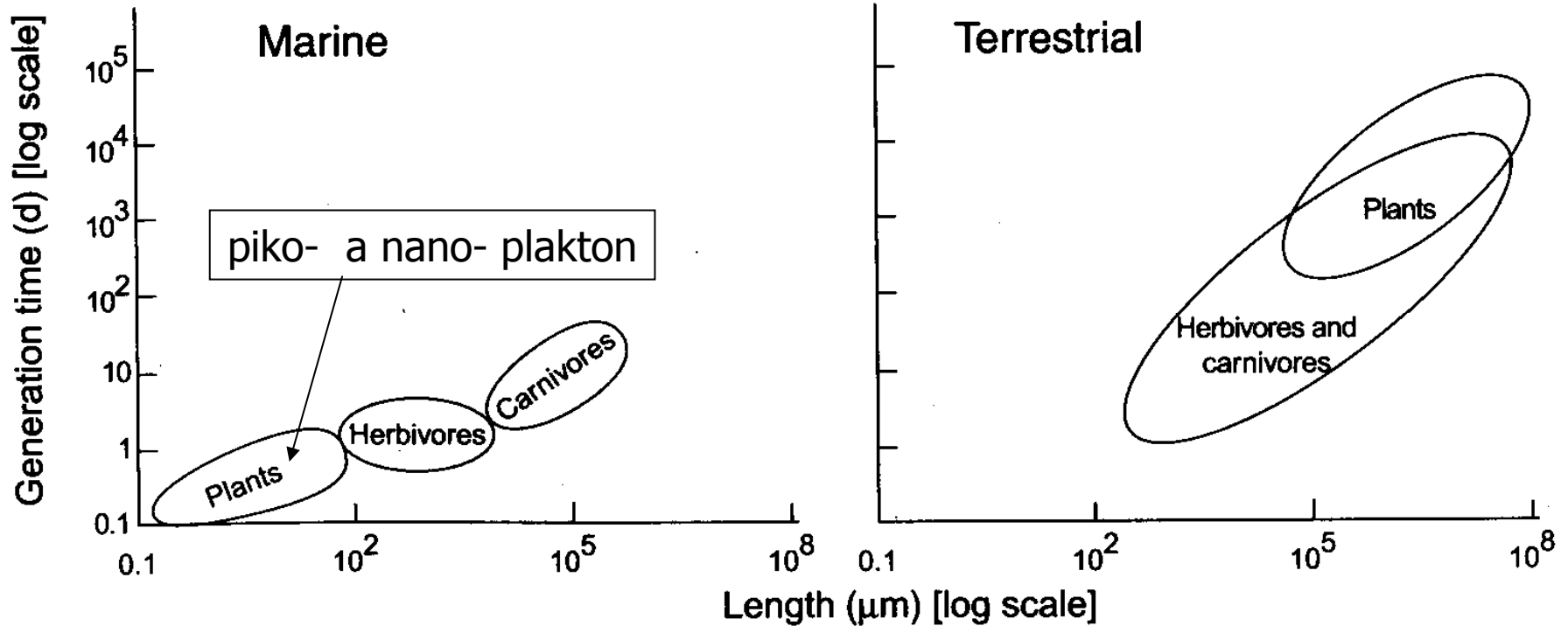
Základní vlastnosti vody a vzduchu, které ovlivňují ekosystémové procesy

<i>vlastnost</i>	<i>voda</i>	<i>vzduch</i>	<i>poměr</i>
koncentrace O ₂ (ml l ⁻¹)	7	209	1:30
difúzní koeficient (mm s ⁻¹)			
O ₂	0,00025	1,98	1:8000
CO ₂	0,00018	1,55	1:9000
hustota (kg l ⁻¹)	1	0,0013	800:1
viskozita (mPa s)	1	0,02	50:1
tepelná kapacita (cal l ⁻¹ (°C) ⁻¹)	1000	0,31	3000:1

primární producenti ve vodě – fytoplankton, v **eufotické vrstvě**
(dostatečně prosvětlená vrstva; oceány - do 200m, sladké vody několik cm až několik metrů)

vodní ekosystémy – jiný vztah velikosti těla a potravy

velikost těla a generační doba organismů v oceánech a na souši.

vodní organismy – často filtrátoři, cca 100x větší než potrava

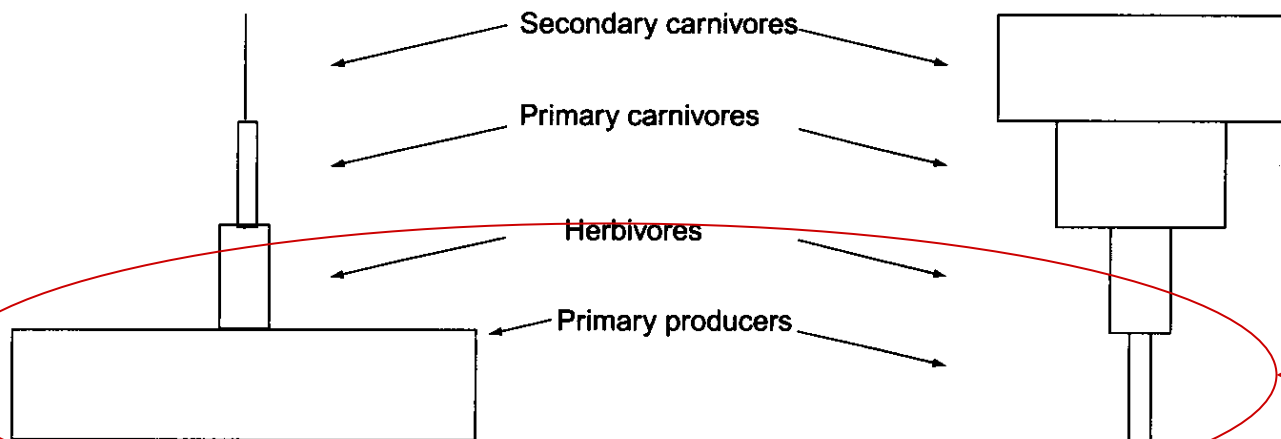
herbivoři ve vodním systému – účinnější přeměna živin než u suchozemských herbivorů (menší podíl strukturních látek ve fytoplanktonu).

trofické pyramidy v suchozemském a vodním ekosystému

Terrestrial ecosystem

Biomass

Aquatic ecosystem

ve vodním ekosystému má většina biomasy krátkou dobu obratu a je rychle konzumována

Terrestrial ecosystem

Energy flow

Aquatic ecosystem

